

NAKU

NASJONALT KOMPETANSEMILJØ
OM UTVIKLINGSHEMMING

Utvikling

MARS 2016 NUMMER 1 ÅRGANG 10 WWW.NAKU.NO

NAKU – 10 år

TEMA:
Kunst

Hovedreportasje

Raust med rom for kunstopplevelser

Bestill gratis abonnement på naku@hist.no

NASJONALT KOMPETANSEMILJØ
OM UTVIKLINGSHEMMING

Utvikling kommer ut med fire utgaver i året og
abonnement er gratis ved henvendelse til NAKU.
Redaksjonen forbeholder seg retten til å korte
ned bidrag.

ANS. REDAKTØR

Karl Elling Ellingsen

REDAKTØR

Laila Hoff Johansen
Synnøve Aasan

REDAKSJON

Karl Elling Ellingsen
Kim Berge
Laila Hoff Johansen
Lis Cathrin Stavrum
Kari Wuttudal
Synnøve Aasan

PÅ FORSIDEN

Simen Guttulsrød

BIDRAGSYTERE

Christer Dynna

LAYOUT OG PRODUKSJON

Klipp og Lim, Trondheim

FORSIDEFOTO

Christer Dynna

KONTAKT

Redaksjonen tar i mot tips på
TEL 73 55 93 86
E-POST naku@hist.no
www.naku.no

ISSN

1504-7016
1893-6350 (online)

s. 3 **TETT PÅ**

s. 4 **NYTT OG NYTTIG**

s. 5 **REPORTASJE:**
*Raust med rom for
kunstopplevelser*

s. 10 **LÆR MER**

s. 11 **ARTIKKEL:**
*Utviklingshemming;
en kunstnerisk mulighet?*

s. 14 **KRONIKK:**
*«Jeg kan!» Om kunst som
personlig uttrykk*

Leder

«All kunst inneholder et svar på hva mennesket er»

LAILA HOFF
JOHANSEN

Rådgiver, NAKU

Sitatet stammer fra Georg M. C. Brandes (1842-1927), dansk litteraturforsker og kritiker. Kunst og kultur gir oss mange opplevelser og kommuniserer til oss gjennom uttrykksformer som musikk, dans, billedkunst, scenekunst og arkitektur. Kunsten er mangfoldig og subjektiv, vi opplever alle kunsten på hver vår måte. Å lage kunst har alltid vært en del av mennesket og dets behov for å uttrykke seg og kommunisere. Billedkunstner Alfred Vaagsvold skriver i kronikken om hvordan kunsten starter med barnetegningen og hodefotingen, etterfulgt av språket og at dette er likt for alle kulturer hvor barn får tegne og en del av menneskets medfødte behov for å uttrykke seg:

«Det er viktig at all tilrettelegging for menneskelig utfoldelse og vekst legger vekt på muligheten for skapende arbeid. For at det skal kunne kalles skapende arbeid, forutsettes at det settes av tid til egenutvikling, at det finnes materialer og tilgang til verktøy og at det er robuste arbeidsrom som tåler kreativ utprøving..... Alle som får slippe til med egne ferdigheter, egen formgivning og egen prosessorientert produksjon, kan få utviklet sider ved sin personlighet som sammen med andre, skaper verdifulle møtesteder for gjensidig forståelse».

Kunsten binder mennesker sammen. Vi snakker ofte om at kunsten skal ha et formål; den skal være terapeutisk og hjelpe den enkelte med å uttrykke følelser det er vanskelig å sette ord på. Den skal være inkluderende og sørge for at personer som står

utenfor kulturlivet blir inkludert. Barrierer må fjernes og det må skapes like muligheter for alle individer på alle samfunnsområder. Kunsten kan også være identitetsskapende, som eleven Peter Opland ved Peder Morset folkehøgskole sier:

«Jeg fant tidlig ut at jeg likte å bruke hendene mine og skilte meg ut fra de andre pga. min kreativitet. Det har hjulpet meg i å finne ut hvem jeg er. Dette har gitt meg en retning i livet... Jeg forsøker nå å forstå hvem jeg er gjennom mitt kreative uttrykk».

Reportasjen i denne utgaven som er NAKUs første jubileumsnummer besøker Gjøvik kunst- og kulturskole. Her viser elevene det de gjør og føler for omverdenen nettopp gjennom kunst, musikk og sang. En av lærerne, Österberg forteller at gode materialer, gode verktøy og kvalitet settes høyt. Målet er at deltakerne får undersøke sitt eget kunstneriske uttrykk, og selv oppdage hva det er de vil utforske.

«For all kunst inneholder et svar på hva mennesket er!».

God lesing!

Utvikling

Bladet Utvikling gis ut av Nasjonalt kompetansemiljø om utviklingshemming (NAKU). NAKU er opprettet av Helsedirektoratet. NAKU skal bygge broer mellom fagmiljøer og tjenesteytere i kommunene,

slik at vi sammen kan jobbe for å bedre levekårene for mennesker med utviklingshemming. NAKU er opprettet som en selvstendig enhet ved Høgskolen i Sør-Trøndelag (HIST). Se www.naku.no.

«Fortell om hvorfor du/dere liker å holde på med musikk, dans og billedkunst og gleden du/dere får med dette»

DANSELABORATORIET I TRONDHEIM

Liv-Karin: Dansen har gitt meg bedre kroppsbeherskelse og balanse, og jeg får utfordret meg selv til å finne nye måter å bruke kroppen på. Jeg treffer forskjellige mennesker gjennom dansen, og det er en fin måte å være i kontakt med hverandre på.

Elen: Det er artig å bevege kroppen til musikk! Og så liker jeg spesielt godt når vi improviserer og skaper bevegelser helt uten fasit. Vi skaper kunst, og noe som er nytt for mange. Vi er litt eksperimentelle, og det liker jeg. Uttrykket vårt er ofte åpent for tolkning, så folk opplever veldig mye forskjellig når de ser forestillingene våre.

Nina: Det er spennende både for oss og for publikum at vi har ulike kropp og bevegelsesmuligheter, men også at vi har så ulike personligheter og bakgrunner. Det er så mye mangfold i uttrykket. Det er ikke forskjell på oss selv om vi er forskjellige. Vi er likestilt som utøvere. Vi har ingen begrensninger på hva som er bra eller dårlig innenfor uttrykk - alt har sin plass, og det gjør at vi kan utforske utrolig mange bevegelser.

Anne-Marit: Dancelaboratoriet er morsomt fordi vi er så rare! Uttrykket er noe helt eget som man ikke får noen annen plass. Jeg synes mye annen dans er forutsigbar. Dansen vår er så mye mer enn den perfektionerte kroppen.

Vibeke: Jeg synes det er veldig artig å danse! Særlig når det er masse folk rundt meg.

PROFFENE FRA BERGEN

Vi i Proffene holder på med musikk først og fremst fordi vi alle synes det er artig! Stadig nye melodier gjør at det blir spennende å holde på. Samtidig må vi jo øve på alle de gamle sangene, men vi liker jo de så da er det bare gøy det også! Å opptre er jo kjempegøy det også.

Proffene vil også engasjere seg i samfunnsdebatten, og håper vi kan bidra til å få et «rikere» og bedre samfunn å leve i!

Her er noen spørsmål som vi er opptatt av:

- Er det bare materielle verdier som gjør oss lykkeligere?

- Hvordan kan mennesker som er annerledes være en styrke for et samfunn?

Vi vil bidra til å fremme akseptering av de funksjonshemmede i vårt samfunn. Vi vil være gledesspredere som viser at utviklingshemmede er en ressurs. Vi vil styrke fellesskapsfølelsen i samfunnet. Vi vil vise at vi kan lære mye av funksjonshemmede og vi vil prøve og påvirke holdninger og hvordan disse skapes!

Samtidig vil vi forsøke å uttrykke en del tanker og følelser utviklingshemmede går og bærer på i forhold til hvordan de oppfatter verden rundt seg.

PETER OPLAND

PEDER MORSET FOLKEHØGSKOLE

Jeg er elev ved kunst og design linjen.

Siden jeg var liten har jeg likt å tegne. Selv om jeg var bare 6-7 år gammel, husker jeg det som tilfredsstillende og givende. Jeg har fått veldig mye støtte i fra foreldrene mine.

Jeg fikk etter hvert tilbakemeldinger på mine tegninger. Jeg huske at jeg likte å få tilbakemeldinger. Det var artig, interessant og har gjort meg glad. Jeg oppdaget etterhvert at jeg hadde interesse for kunst.

Jeg fant tidlig ut at jeg likte å bruke hendene mine og skilte meg ut fra de andre på grunn av min kreativitet. Det har hjulpet meg til å finne ut hvem jeg er. Dette har gitt meg en retning i livet. Etter at jeg begynte å male begynte jeg å skjønne hvor komplisert det er. Jeg likte utfordringen med å gå fra ide til ferdig produkt og jeg ble betatt av det. Jeg forsøker nå å forstå hvem jeg er gjennom mine kreative uttrykk. Nå går jeg på mitt andre år på PMF linje kunst og design. Nå lærer jeg mere om keramikk, toving, trykk, trearbeidet og kunsthistorie. Jeg er ofte på formingsavdelingen på kveldstid sammen med mine venner fra skole. Det skaper et hyggelig miljø og fellesskap mellom oss. Jeg har bestemt meg å jobbe videre med talentet mitt, og forhåpentligvis får jeg meg jobb innenfor dette.

NYTT OG NYTTIG

Husk å melde deg på NAKUs nyhetsbrev for å få ferske og spennende nyheter på mail! www.naku.no/nyheter

Milla Says

Milla Says er en plattform for bedre visuell læring og kommunikasjon av tegn til tale. Milla Says gir nettverkene rundt de som bruker tegn til tale nå mulighet til å kommunisere direkte med hverandre rundt nye og gamle tegn.

Nå lages et programvare-system med tilhørende database på nett, og applikasjoner for smarttelefon og nettbrett. Til sammen utgjør dette en læringsplattform med verktøykasse for produksjon og deling av tegn, samarbeid om opplæring av barn og voksne, og dokumentasjon av læringsprosessen og barnets tegnutvikling og kompetanse. Tegn lages ved bruk av film, bilde, lyd og tekst av tegnet.

De som til daglig står for tegnoplæring av barnet, som foreldrene og barnehagen vil filme seg selv eller barnet utføre nye tegn, ta bilder av illustrasjoner, som gjenstander, situasjoner, omgivelser og aktiviteter som er relevant for tegnet.

Les mer på www.millasays.com

facebook

Husk å lik oss på Facebook!

ARRANGEMENTER

SOR-KONFERANSE, NYE TIDER! Mange kommuner merker en strammere kommuneøkonomi. Denne konferansen fokuserer på hvordan vi kan forholde oss til dette, med satsing på nytenkning, effektivitet og kvalitet i tjenestene vi gir. Konferansen finner sted i Bergen 2. og 3. mai. Les mer på www.samordningsradet.no

ÅPENT KURS I NORSK MED TEGNSTØTTE (NMT) FOR FORELDRE OG FAGPERSONER: Kurset gir informasjon om norsk med tegnstøtte, tegngloser knyttet til dagliglivet, årstider og praktiske kommunikasjonsøvelser mm. Det vil også bli gitt informasjon om læremidler. Kurset avholdes i Trondheim 24. og 25. mai. Les mer på <https://kurs.statped.no>

Geocaching

Geocaching er en verdensomspennende fritidsaktivitet som innebærer å finne utlagte «cacher» ved hjelp av GPS (via smarttelefon eller en egen GPS-enhet).

En cache er en beholder som kan være alt fra en stor tønne til en liten pastilleske eller filmboks. Deltagerne som finner cachen, logger besøket i en loggbok og registrerer funnet i den offisielle Geocaching-appen eller på nettsiden. Cachene kjøpes/lages og legges ut av Geocaching-brukerne selv. Mange cacher er ute i naturen, men svært mange befinner seg i byer, f.eks. i parker og ved offentlige bygninger, i tettbebygde strøk, på feriesteder osv. En cache må inneholde en loggbok der deltagerne kan skrive inn sin signatur. I bokser som kan romme det, finner man gjerne gjenstander som kan byttes. Da kan man ta med seg en gjenstand dersom man selv legger igjen en annen i cachen.

Geocaching er raskt voksende og tiltrekker både barn, ungdommer og voksne. Det er per i dag registrert over 2 700 000 cacher og 6 millioner geocachere i over 180 land. KARDE AS har laget en veileder for deg som ønsker å lære mer om Geocaching og hvordan denne aktiviteten kan tilrettelegges for personer med utviklingshemming.

Denne kan du laste ned fra http://www.karde.no/wp-content/uploads/2015/03/Veileder-om-Geocaching_Karde.pdf

aurora

Aurora verksted SA

Aurora Verksted er et sted for kunstnere med og uten yrkeshemming. Her jobber over 100 mennesker med å skape kollektiv kunst, design og håndverk. Historien til Aurora Verksted SA er fortellingen om en ide, en tanke om at mennesker med yrkeshemming som trenger tilrettelagt arbeid, skal få oppleve å gjøre meningsfylt innsats og en viktig jobb og at hver enkelt persons egne muligheter, ønsker og talenter er utgangspunktet for tilrettelegging. Aurora Verksted tilbyr også omvisninger, kurs og workshops, foredrag og opplevelser.

Les mer på <http://www.aurora-verksted.no/#/om-aurora/> hvor du også kan kjøpe produkter som klær, porselen og kunst.

Trives med musikk: Stine Therese Myhrvold er fornøyd elev ved Gjøvik kunst- og kulturskole.

Raust med rom for kunstopplevelser

REPORTASJE Liv-Marit Engh (64), Simen Guttulsrød (15) og Stine Therese Myhrvold (18) møter sine venner hver uke i regi av Gjøvik kunst- og kulturskole. Deres stemmer utgjør tre av de i alt 80 ved skolens ti tilrettelagte grupper for deltakere med bistandsbehov. En vesentlig trivselsfaktor her er samværet, men samtidig er det et selvstendig poeng å invitere omverdenen inn så enhver kan oppleve hvilke rom som skapes gjennom uttrykk i kunst, musikk og sang.

TEKST OG FOTO: Christer Dynna

Våren stikker så vidt opp fra en hvit papirpose Liv-Marit Engh holder i hånda der hun står fremfor boligen sin og venter på skyssen som skal ta henne til Gjøvik sentrum. Vinteren og isen

har fortsatt grepet om Riksvei 4 som bukker seg langs Mjøsas breidd i denne Opplandskommunen. Den saltede veien er sortglinsende, sølvskimrende av smeltevann og kantet med snødekte åkrer. Bjørkekvistene i posen Liv-Marit Engh bærer er matte, men en håndfull

fargerike fjær og en lapp med logoen til Norske sanitetsforeninger lyser opp den sorte kvasten.

En fast ukedag tar Liv-Marit Engh veien om byen for å delta på Gjøviks kulturskoletilbud. Det er bare en kort busstur, men i dag har holken og angsten

Atelierfelleskap. Anna Österberg leder kunstgruppen som samles hver uke i godt utstyrte lokaler. Ola Narten Svendsen er fagleder for kommunens tilrettelagte kunst- og kulturtilbud.

fått overtaket, hun har meldt avbud. Å bli hentet i bil løser problemet med holken i det minste. Og da hun hilser på «sjåføren sin» gir hun straks bort en jovial klem etter å ha forsikret seg om lengden på kjøreturen: «Kjæm du i fra Oslo» spør hun som om det skulle være for godt til å være sant. Åpningsreplikken etterlater ingen tvil om at hun gjerne vil stille opp på intervju under slike forhold. Liv-Marit Engh har lang fartstid i torsdagsgruppen som denne ettermiddagen åpner dørene sine for Utviklings utsendte.

Drengestua

Gjøvik gård ligger på en staselig tomt midt i sentrum av byen. Kunst- og kulturskolens lokaler er lagt til et over 200 år gammelt, rødmalt toetasjers trehus med inngang fra det staselige gårdstunet. Bygningen kalles Drengestua og strutter av en eldre tiders byggeskikk, med tilhørende konstruksjoner og materialer som er solide nok til å vare i mange generasjoner. Sentralt i bygningen ligger også et kunstgalleri, der kursdeltakerne får vise frem arbeidene sine hvis de vil. Her venter kunsthøgskolen lærer Anna Österberg.

I ti år har hun vært en del av seksjon for tilrettelagte kulturtilbud, en funksjon som for et år siden ble lagt innunder i Gjøvik kunst- og kulturskole.

– Åpenhet har vært viktig fra vi startet opp, forklarer Österberg, som har bakgrunn som tekstilkunstner fra Kunsthøgskolen i Bergen, som er en av Norges to høyskoler for kunstnerisk utdanning. Før hun tok sin mastergrad hadde hun dessuten fartstid som sykepleier, legger hun til et stykke ut i samtalen, som handler om hvordan de på Gjøvik bevisst fremhever kunstnerisk profesjonalitet både i produksjonen og i presentasjonen som disse deltakerne er involvert i.

– Det å delta i våre tilrettelagte grupper skal ha status utad. Det er ikke isolerte grupper vi har her, for isolasjon har deltakerne nok av i sine egne liv.

Österberg forklarer videre at det er Ola Narten Svendsens fortjeneste at Gjøvik kommune i lang tid har prioritert å skape ulike arenaer der deltakerne får mulighet til å vise frem det de kan.

– Han er viktig for å få dette ut i samfunnet og er veldig dyktig til å se muligheter før mange andre gjør det.

Ambisjoner og ressurser som matcher

Som fagleder for kommunens tilrettelagte kunst- og kulturtilbud bruker Ola Narten Svendsen dagene til å samarbeide tett med Anna Österberg og tre andre ansatte med kunstfaglig bakgrunn. De fire assisterer i alt ti grupper innen kunst, musikk og dans, et tilbud som til enhver tid brukes av rundt 80 deltakere hvorav de fleste, i likhet med Liv-Marit Engh, er voksne.

– Folk som kommer, blir – og de vil fortsette, sier Ola Narten Svendsen om disse gruppenes medlemmer, og han blir supplert av Liv-Marit Engh som vil fortelle at hun kom med i sin kunstgruppe takket være opplevelsen Ola Narten Svendsen og Anna Österberg ga henne av å se og verdsette det hun kunne bidra med til gruppen.

– Det virket som dere ville ha meg med, og det var en æresbevisning – og veldig spesielt.

– Vi så at du passet inn i gruppa her, svarer Ola Narten Svendsen. Han kom selv til kommunen i 1994, i en stilling som kulturkonsulent som i dag er innlemmet i Gjøvik kunst- og kulturskole. Han har hele tiden vært pådriver for å gi deltakerne innpass i storsamfunnet, og kjenner selv godt til alle aktivitetene og deltakerne i de ulike gruppene.

Han sier tilbudet er veldig populært blant annet fordi det er «drevet ordentlig» og legger til at skolen alltid har vektlagt dette og stort sett alltid blitt tildelt ressurser tilsvarende sitt ambisjonsnivå.

Fantasi og trykkende følelser

Liv-Marit Engh forteller at hun liker å jobbe med tekstiler, og strikker mye og hekler. Det hender hun får en dille, som varer en stund. Men uansett synes hun det er bra å uttrykke seg i ulike kunstuttrykk, fordi slikt arbeid er engasjerende. Og enten det er med maleri eller keramikk eller med tekstil, som hun er i gang med denne uken, jobber hun ofte «planløst», sier hun og forklarer at hun likevel vet hva som skal til for at et bilde skal bli bra.

– Man ser om et bilde er bra. Det som gjør at et bilde er godt, er ofte bare er en

Materialbilder. Et bilde laget med ispinner og diverse materialer tok form uten en forhåndsplan for Liv-Marit Engh som helst jobber intuitivt og «planløst».

liten detalj, noe som overrasker og lager balanse. Men jeg liker å eksperimentere. Jeg jobber mer inni her, sier hun og peker til hodet, og forklarer at kunstgruppen er viktig for henne så hun kan lage ting ut fra fantasien uten å først tenke på om det er noen som vil kjøpe det.

Samværet i Drengestua er en viktig del av uka hennes, og noe hun gleder seg til, nesten hver uke. Hun løfter den ene hånden til brystet og presser med knyttet neve mot hjertet og forteller så om en følelse hun får som kan gjøre at utgangsdøra hennes hjemme blir en barriere hun må forsøke å forsere.

– Noen ganger har jeg følt synd på meg selv og hatt det tunge trykket mot bringa. Men da går jeg ut, selv om jeg ikke vil. Jeg vet at trykket letter etter hvert, at det blir bedre.

Samværet er et viktig moment for deltagelsen i kunstgruppa og de ukentlige samlingene begynner alltid med et enkelt måltid. Knekkebrød og kaffe står på bordet når deltakerne møtes i sofakroken i et eget tilstøtende rom til atelieret.

Sammen drar de også innimellom på utflukter for å se utstillinger som de kan diskutere i plenum og også finne inspirasjon i individuelt. Åpenheten innad i gruppa er viktig og vektlegges. Men den skal helst også eksponeres for omverdenen og utenfor atelieret.

Ekspone for andre og utforske selv

Foruten galleriet som er plassert midt i Drengestua, ligger det en kafé drevet av frivillighetssentralen i samarbeid med deltakere innen psykisk helse, som tildeles

Fast holdepunkt. Deltakelsen i Gjøvik kunst- og kulturskole er et viktig innslag i hverdagen til Liv-Marit Engh, som sier hun vektlegger den frie undersøkende arbeidsformen.

plass der etter støttekontaktvedtak. På tilsvarende måte drives også butikken, der man blant annet selger ting laget av deltakerne på kunstgruppene. I tråd med tanken om at tilbudet har som formål å skape større samfunnsdeltagelse tar butikken også imot bestillinger av firmagaver og andre produkter fra bedrifter og andre.

– Det sosiale klimaet er viktig for å tørre å leke seg i kunsten, og kulturskolen er en fin måte å delta i samfunnet og å eksponere seg selv. Men det er også ubehagelig for mange å utsette seg for det. Så det er aldri noen som blir med på alt, men det er alltid noen som er med på noe, sier Österberg og presiserer at det de gjør ikke bare er en lek.

– Vi tar dette på alvor, så jeg har høye ambisjoner og vil tilby gode materialer, gode verktøy. Dette skal være ordentlig. Rammen omkring skal være av kvalitet, siden er det opp til deltakerne hva de gjør ut av det. Atelierene våre er bra med tanke på utstyr og materialer, for målet vårt er at deltakerne skal få undersøke sitt eget kunstneriske uttrykk, og selv oppdage hva det er de vil utforske.

Lyden av trommer

Konserter og opptredener er en annen viktig aktivitet som inngår i kommunens tilrettelagte tilbud. Å bli hørt og sett er

et viktig moment for gruppen som heter Rockeverstingene, et band som gjennom 20 år har vært et lokalt innslag i Gjøvik og omegn. Bandet samles en gang i uken i en annen bygning Kunst- og kulturskolen råder over, som er en tidligere kraftstasjon med svimlende høyde under taket. Profesjonelt lydutstyr og to store perkusjonssett vitner her om både ambisjoner og spilleglede. Så fokuserte er Rockeverstingene at de inntar plassene sine og er parate med instrumentene fra de ankommer lokalet.

Bak det ene trommesettet tar Simen Guttulsrød entusiastisk plass, og går straks inn for å frembringe lyder: Trommepedalen under hans høyre fot finner takten og matcher rytmen fra trommestikkene, og hele kroppen hans deltar uttrykksfullt, konsentrert og energisk så det øyeblikkelig dannes et storslått lydbilde som fyller opp det akustiske rommet og friskt forplanter i øregangene på de tilstedeværende. Dette har han gjort før, Simen Guttulsrød. Han er femten år, men troner bak trommesettet som om han veldig godt vet hva han er god for musikalsk. Da instruktøren, Ingunn Molstad, ber om ro, spiller likevel Simen flere korte trommevirvler liksom for seg selv, som om han må erte henne så mye han våger. Hele øvingslokalet vibrerer av lydene, som dermed fylles av Simens tilstedeværelse. Den rommer på en og samme tid både pubertal trass og respekt for instruktørens myndighet og hennes varme og tålmodige utstråling.

Faren, Bjørn Guttulsrød, støtter og veileder han litt på trommesettet underveis. Det er han som kjører til og fra øving og de mange aktivitetene sønnen deltar i. Det med musikk fikk tidlig plass da han alt i barnehagen la for dagens sin rytmesans. Nå kommer han på alle øvinger med sin egen djembe, en stor afrikansk tromme.

– Får jeg lov å låne djemba di', hvis jeg lover å spille pent på den, Simen, spør Ingunn Molstad og får tilbake et «JA!», det kommer som skutt ut oppe fra trommesettet.

Etter at det første stykket er spilt ferdig, henvender Molstad seg igjen spørrende til Simen for å få han til å

Gromlyd uten tilfeldighet. Simen Guttulsrød på trommesettet leverer poengterte drønn og taktfaste markeringer. Fra han gikk i barnehagen har rytmesansen vært hans foretrukne uttrykksform. Her med instruktør Ingunn Molstad

«Gammelt» rockeband. Stine Therese Myhrvold (18) synger i Rockeverstingene og gleder seg over bandets proffe utstyr og ambisjonsnivået som medfører flere solistopptredener.

– Musikk gjør at jeg liksom vokser inni meg, sier hun og legger til at musikken må ha en viss fart og rytme for å gi effekt, så derfor liker hun heavy rock.

skifte til djemben når de skal øve på Lill Lindfors-klassikeren *Musik ska byggas ut av glädje*.

– Simen, skal du spille litt på djemba di' og ta en pause fra trommesettet, så vi får spilt denne låta, sånn som vi pleier?

Erfart sangtekst

Med litt innstudert nøling stiger Simen langsomt ned fra trommesettet og slutter seg til de andre. På plass i halvsirkelen er han med ett i «djembe-modus», og

roter rundt med noen korte trommesoloer mens han venter på at de kan starte sammen. Trommens klangfulle, dype toner fyller igjen hele rommet da Simens håndflater treffer trommeskinnet på akkurat rett sted for å trylle frem gromlydene. Pauseinnslaget hans er markant, men ikke insisterende, litt utålmodig, bare. I det de drar i gang alle sammen merkes med en gang den dype klangen i trommen, en lyd som bidrar med innlevelse i de utpregede sambapartiene som omgir den svenske

teksten.

Sangteksten beskriver hvordan musikk er en faktor og følgesvenn for mennesker gjennom hele livet fordi vi alle starter med «ekkoet av vårt aller første skrik» – og så er det noen som blir musikere og velger å jobbe «på akord» og med «hard arbeidsdisiplin» og bruke musikken til å bygge et hus som er «sju oktaver høyt og seksten takter bredt» og «der veggene består av symfonier».

Å bygge et rom i livet sitt og skape

et sted der man har det bra, er en erfaring og innstilling som alt har festet seg i Stine Therese Myhrvold. Hun er sangstjerna i *Rockeverstingene*. Hun har også andre musikkaktiviteter i tillegg, så dagene hennes er fulle av musikk. I tillegg til kor er hun sanger i et skoleband på den videregående skolen hun går på, og hun har også flere konsertopptredener bak seg som solist. Nær alle døgnets våkne timer preges av sang, forteller hun.

– Jeg synger hver eneste dag, da slapper jeg av, sier hun og forklarer at sangen fungerer som avkobling og som et middel «mot sinte følelser».

– Musikk gjør at jeg liksom vokser inni meg, sier hun og legger til at musikken må ha en viss fart og rytme for å gi effekt, så derfor liker hun heavy rock.

– Da blir jeg helt med, og synger høyt og drar opp lyden!

Ettermiddagene etter skoletid går det raskt en time eller to på den måten hjemme hos Stine, som begeistret forteller at hun nylig har flyttet for seg selv i en tilrettelagt bolig. Som alle ungdommer som forlater redet, synes Stine Therese Myhrvold å vokse på en selvstendig tilværelse, med musikk som redning hvis de tunge tankene kommer på besøk.

Fremkaller følelser

Hun forklarer at tekstene er viktige for følelsene musikken vekker.

– Det går mest i norske sanger, det er noe spesielt med norsk, for jeg får ikke sånne følelser med engelske tekster. Men hvis musikken er rolig eller det er klassisk musikk, blir jeg ofte trist av den.

Sammen med *Rockeverstingene* fremfører hun også *Prøysen*-viser, men selv om hun synes de er litt kjedelige, er det greit å synge dem, fordi de andre i gruppa liker denne sjangeren, men «det er ikke er meg».

– Jeg vet at jeg er flink til å ta tonen, og jeg husker sangtekster nesten med en gang jeg hører dem, forteller Stine med en styrke som uttrykker stolthet og et håpefullt skinn i blikket som kjemper med en solid dose sjananse som til enhver tid må overvinnnes, liksom alle tenåringer.

Stine Therese Myhrvold forteller på

eget initiativ at oppveksten fikk et preg av frykt for fremtiden, fordi hun var mye syk og så fikk en diagnose som ikke vil forsvinne noen gang.

– Det ble noe jeg har slitt mye med gjennom åra, så hvis jeg hadde kunnet velge, hadde jeg ikke hatt dette. CP er i hjernen. Det går ikke bort, det jeg har, sier hun.

Musikken i sitt hode, som Stine Therese Myhrvold også danser til hvis hun føler for det, synes likevel å utkonkurrere de tunge tankemønstrene som er blitt etablert hos henne. Åpenheten hennes kan vanskelig tenkes uten denne gleden, som tar form i rommet vi befinner oss i, der instrumenter og stemmer finner sammen og danner et litt upolert men veldig overbevisende lydimage.

Når stemmen til Stine Therese Myhrvold løfter raske takter og svenske strofer mot taket i lokalene ved det lille elveløpet som deler Gjøvik sentrum, oversetter hun de siste strofene i sangen til kunst, for ordene i Lill Lindfors sang fra 1978 toner ut med ordene «*Här mär jag bra, hur känner ni er? Vi bygger ständigt till så få ni rum ...*»

Men utenfor øvingslokalet er det også rom. Store rom. Og entusiasmen for å opptre er en annen viktig faktor i bandet og i kulturskolen, det gir deltagerne rom for å uttrykke sine erfaringer og følelser. Konsertene holdes pro bono eller mot betaling, noe som er bevisst fra skolens side fordi, som Ola Narten Svendsen sier:

– Ambisjonsnivået smitter over. Og jeg ser hvordan mange av deltakerne gir fra seg ekte musikkopplevelser. Noen ganger er dette også *vel* sterke ting, for det er mange som sitter og griner, forteller han.

Bilde laget av kunstgruppene i Drengestua på Gjøvik gård.

FAKTA

Kunst- og kulturtilbudet i Gjøvik har 80 deltakere med bistandsbehov og fra psykisk helse. Aktivitetene, som kulturkontoret i Gjøvik kommune har lagt til Gjøvik kunst- og kulturskole, teller ti grupper. Aktivitetene favner kunst, musikk og dans og drama og 90% av deltakerne ved de tilrettelagte tilbudene er voksne.

Lønnsmidlene til gruppene besørjes ved omdisponering av midlene til støttekontakter.

Skolen satser mye på utadrettet virksomhet gjennom utflukter, opptredener og utstillinger lokalt. Arbeidet med å bedre levevilkårene for underprivilegerte og utviklingshemmede vektlegges. Internasjonalt arbeid er et satsningsområde gjennom mange år og Gjøviks samarbeidspartnerne finnes i Sverige, Danmark, Litauen, Spania, Haiti og Colombia. Koret og drama- og dansegruppen Korpus deltok i en utveksling med Den Dominikanske republikk og 40 medlemmer og enkelte ledsagere reiste i 2010 til Santo Domingo.

Slike utvekslingsaktiviteter finansieres ved hjelp av EU-midler (Erasmus+) og fra landssammenslutningen Vennskap Nord/Sør samt andre norske legater og fond. En annen sentral medaktør er organisasjonen Pascal Norge, som medvirker i helsefremmende kulturaktiviteter for alle med bistandsbehov.

I Gjøvik tilrettelegges det også for deltakere med bistandsbehovtilbyr i en seksjon for «Idrett og friluftsliv» og også i håndarbeidsgrupper, som er drevet av frivilligsentralen.

Lær mer!

Outsideren Herleik Kristiansens kunst

Boken handler om grafikeren og keramikeren Herleik Kristiansen. Kristiansen har psykisk utviklingshemming og er profesjonell kunstner med medlemskap i både Norske Billedkunstnere og Nord Norske Bildende Kunstnere. Han er blant annet innkjøpt av Norsk kulturråd og Riksgalleriet. Det er gjennom sine linoleumstrykk at han har oppnådd status som kunstner. Boka er forfattet av Gunnar Danbolt og kan kjøpes i Sør-Troms museum sin nettbutikk, www.stmu.no/nettbutikk

Peder Morset Folkehøgskole har linje for kunst og design

Peder Morset har 68 plasser for elever med og uten utviklingshemming som bor og går på skole sammen. På kunst og design kan du utvikle og oppdage dine kreative evner. Du vil lære hvordan ulike materialer benyttes, og hvordan man jobber fra ide til ferdig produkt. Alle som er interessert i estetikk, kunst, design og tradisjonelt håndverk passer godt inn på kunst og design linja. Du får utvikle selvstendighet, tro på egne ideer og personlig uttrykk i et inspirerende og kreativt miljø. Skolen har en stor og godt utstyrt formingsavdeling med tekstilrom, keramikksal, sløydosal, rom for steinsliping og tegnerom. Les mer på www.pedermorset.no

Veileder for barn og unge med habiliteringsbehov – Samarbeid mellom Helse- og omsorgssektoren og utdanningssektoren om barn og unge som trenger samordnet bistand.

I veilederen legges det særlig vekt på å beskrive brukernes rettigheter og sektorenes plikter, slik at tjenesteytere i både utdanningssektoren og helse- og omsorgssektoren kan planlegge og samarbeide om et koordinert tilbud. For å oppnå et best mulig resultat for bruker, må tilbud og tjenester ses i sammenheng. Aktørene skal understøtte hverandres innsats på tvers av sektorene. Direktoratene ønsker å inspirere til samarbeid, klargjøre ansvar og roller og gi aktørene en felles plattform som gir forutsigbare og godt koordinerte tilbud og tjenester. Kapittel 2 gir eksempler på hvordan de to sektorene kan samarbeide om barn og unge med habiliteringsbehov. Kapittel 3 om helse- og omsorgssektoren er primært skrevet for å gi informasjon til ansatte i utdanningssektoren. Kapittel 4 om utdanningssektor er primært skrevet for ansatte i helse- og omsorgssektor.

Veilederen kan du laste ned her <https://helsedirektoratet.no>

E-læringskurs om fritid, kultur og venner

Stiftelsen SOR tilbyr gratis e-læringskurs som også omhandler kulturelt mangfold. I kapittelet om kulturelt mangfold får du som ressursperson for mennesker med utviklingshemming grunnleggende kunnskap om hva kunst og kultur er, en basiskunnskap som er en viktig bakgrunn for deg når du skal hjelpe utviklingshemmede til å delta i kulturlivet der de bor. Her ser man nærmere på begreper som det kulturelle mangfold, etnisk og estetisk mangfold og ulike kunstfags særegenheter.

Les mer på <http://kurs.helsekompetanse.no/fritidkultur/>

Stiftelsen SOR

Bilde laget av Audgunn Vilhelmsen

Utviklingshemming; en kunstnerisk mulighet?

ARTIKKEL Vi fanges så fort av de kategoriene vi anvender. *Utviklingshemming* er en kategori som har så mange konnotasjoner. Det vil si at begrepet i seg selv har en reduksjonistisk forståelse av de som plasseres inn under denne kategorien: Man er hemmet i sin utvikling.

TEKST: ELLEN SAUR, FØRSTEAMAUENSIS INSTITUTT
FOR PEDAGOGISK OG LIVSLANG LÆRING, NTNU

I de siste årene har det vært gjort mange forsøk på å utfordre denne forståelsen gjennom å snakke om annerledeshet og forskjellighet (Solomon 2012; Solvang 2002, 2006), fremfor å fokusere på en generell hemmet utvikling, og i en slik retorikk

er vi alle annerledes. Vi er alle unike. Dette betyr ikke at de som i dag faller inn under kategorien utviklingshemming ikke kan ha behov for spesiell tilrettelegging både i barnehage, skole og arbeidsliv, men det åpner også opp for å tenke at annerledes erfaringer også er verdifulle erfaringer. For oss alle. Det åpner også for å se på de særlige individuelle kvaliteter alle mennesker har, og retten til å uttrykke egne erfaringer, også kunstnerisk.

Ellen Saur, Førsteamanuensis Institutt for pedagogikk og livslang læring, NTNU

Er skuespillere med utviklingshemming mer ekte enn andre skuespillere?

Gjennom mange års arbeid med kunst og kultur for og med mennesker med utviklingshemming, er noe av de stadig tilbakevendende kommentarene fra publikum og tilretteleggere at det er så fint å være sammen med de som har en utviklingshemming fordi *de er så ekte* (Saur 2008). Jeg har brukt mye tid på å problematisere dette at personer med utviklingshemming er mer ekte enn andre fordi jeg har vært bekymret for at det ville redusere deres kunstneriske uttrykksmuligheter. For er en person med utviklingshemming mer ekte enn vi som ikke har det? Jeg føler meg da ekte jeg også. Problemet med å sette merkelappen *ekte* eller *autentisk* på en spesiell gruppe, er at dette er begrep som anvendes om barn og det som har blitt omtalt som primitive folkegrupper (Guignon 2004). De er enkle, ukompliserte, upolerte, sjarmerende og det er vi som er voksne og siviliserte som vet best. Men som de fleste begrep og fenomen så er også dette komplekst. Det blir viktig å analysere hva som er styrken og hva som er svakheten ved å oppfatte en gruppe som spesielt ekte og autentisk. Det kan ligge innebygget en sivilisasjonskritikk i det at vi er opptatt av det som er ekte. I en komplisert verden hvor mange opplever prestasjonspress på mange områder kan lengselen etter det ekte, det nære og det som ikke kan måles etter vanlige standarder være stor: «Fer æ syns no vel kanskje itj at samfunne ferøvrig e sånn at æ føle mæ heilt veltepass bestandig. /.../ fer det at du møtes jo med krav, vi møtes med at du ska bli vurdert, æ skoilla ner sagt vurdert både innant og utant. Å her e du god nok som du e på ein måte» (Saur 2008:159). Dette er et sitat fra en av mine informanter til mitt doktorgradsarbeid. Det er en tilrettelegger som i mange år har arbeidet ved et fritidstilbud for personer med utviklingshemming. Hun beskriver hvordan vi ønsker å bli møtt uten baktanker og skjule agendaer, uten konstant å bli vurdert. Noe av det samme kan vi se i diskusjonen om filmen om *Mannen fra Snåsa* av Margreth Olin. Vårt behov for de *ekte møtene*. Og for mange oppleves møtet med

Ekthet og autentisitet er viktige kvaliteter, men kunsten har så mange funksjoner. Den skal bevege oss.

personer som har en utviklingshemming å representere disse kvalitene. Problemet oppstår om man reduserer en gruppe mennesker til å være *ekte* og at det også blir en smalsporet kategori man skal passe inn i. For hva skjer om kunstnere med utviklingshemming ønsker å levere samfunnskritisk kunst? Ønsker å utvikle sitt kunstneriske uttrykk, skolere seg, blir de da mindre autentiske i uttrykket?

Å gjøre kunst og kultur tilgjengelig for alle

Ekthet og autentisitet er viktige kvaliteter, men kunsten har så mange funksjoner. Den skal bevege oss. Det skal skje noe med oss i møtet med det kunstneriske uttrykket. Kunstens oppgave er vid. Den kan behage, og den kan forarge. Den kan uttrykke kunstnerens dypt personlige erfaringer og den kan være et korrektiv og en kommentar til samfunnet. Kunst er en måte å kommunisere på og en del av vår yringsfrihet. Å ha tilgang til kunst og kultur er noe som de fleste av oss ser på som en selvfølge. Vi går på kino, utstillinger, konserter og teater. Barn og unge får møte allsidige kunst- og kulturuttrykk gjennom Den kulturelle skolesekken. Men det er de fleste av oss. Ikke alle har like god tilgang til kunst og kultur, verken som skapende kunstnere eller som konsument (St. meld 10 2011-2012). Heldigvis er dette et område som har fått stadig mer oppmerksomhet. Den kulturelle skolesekken har gjennomført pilotprosjektet INK2013 for å gjøre kunst og kultur mer tilgjengelig for barn og unge med spesielle behov fordi mange av disse har falt utenom de ordinære tilbudene (Saur 2014, Saur og Ulvund

2015). 9 kunstprosjekter ble plukket ut og fikk støtte for å prøve ut ulike kunstuttrykk for denne målgruppen. Det deltok også kunstnere som selv har spesielle behov. Det er viktig at barn og unge med spesielle behov også får erfare kunstnere som kan

fortolke erfaringer som de selv kjenner seg igjen i, ikke bare fortolket av andre (Kuppers 2003). Erfaringene fra INK2013 er verdifulle for videre oppmerksomhet på dette området.

Kunstarenaer for kunstnere med utviklingshemming

De siste fem årene har vi sett flere personer med utviklingshemming, særlig med Downs syndrom, i spillefilmroller og også i reklame. Mats Helin fra Glada Hudikteatern, fra Hudiksvall, Sverige, blir promotert i ICA-reklame¹ og Svein Andre Hofso i filmen Detektiv Downs. Det presser seg også fram diskusjoner om opplæring og kompetanseheving innenfor kunstfagene. Et slikt eksempel kan vi lese om i NRKs nyhets-sak om Jonas Solberg Nielsen (17) som ikke fikk mulighet til å velge musikklinja på videregående som andre fordi han har Down syndrom². I Sverige derimot finnes det allerede utdanningstilbud innen kunstfag ved blant annet Kulturcentrum Skåne. Der har de sin «treåriga, eftergymnasiala kulturutbildning (som) är på heltid och riktar sig till personer med lindrig intelleuell eller kognitiv funktionsnedsättning»³. I Washington DC finnes organisasjonen ArtStream⁴ som har som formål å gjøre kunstfeltet tilgjengelig

1 <http://www.gladahudikteatern.se/ica-jerry/#.VbDOHPntmko>

2 <http://www.nrk.no/nyheter/ fikk-ikke-velge-studieretning-1.12040537>

3 <http://www.kulturcentrumskane.com>

4 <http://art-stream.org/>

Broderi laget av Audgunn Vilhelmsen

Hvordan forstå kunst, kultur og kvalitet for kunstnere med utviklingshemming?

også for kunstnere med utviklingshemninger. De er spesielt opptatt av den transformative kraften som ligger i det å kunne uttrykke seg kunstnerisk, og at det er spesielt viktig for grupper og enkeltpersoner som ellers har lite tilgang til denne siden av samfunnslivet. Dette er en organisasjon som også tilbyr skuespillertrening for personer med funksjonshemninger.

At kunstnerisk utviklingsarbeid innenfor dette feltet etter hvert blir lagt merke til, viser tildelingen av prisen for nyskapende kunst som ble tildelt danske Glad Teaters produksjon «Historien bak muren». Dette stykket hadde premiere på CPH STAGE 2014, og ble premiært av Statens Kunstfond for «at have udstukket nye kunstneriske veje for udviklingen af dansk scenekunst»⁵.

Hvordan forstå kunst, kultur og kvalitet for kunstnere med utviklingshemming?

Mye tyder på at hvordan man skal forstå, vurdere og utvikle kunst innen dette feltet vil bli viet stadig større oppmerksomhet. At dette er interessant også utenfor de kretser som har en spesiell oppmerksomhet på utviklingshemming viser tildelingen av midler fra Kulturrådets forskningsprogram *Kunst, kultur og kvalitet*, hvor intensjonene er beskrevet slik: «Kunst, kultur og kvalitet er et forskningsprogram fra Norsk kulturråd som skal gi kunnskap om og bidra til refleksjon rundt kvalitet, kvalitetsforståelser og det grunnlaget kvalitetsdommer felles på i samtiden»⁶. Undertegnede forskningsprosjekt *Kunst, kultur, kvalitet og disability art* har blitt innvilget støtte i dette forskningsprogrammet hvor jeg ønsker å se nærmere på noen av de kunstinstusjonene og kunstutdannelse som

har kunstnere med utviklingshemninger. Hovedformålet er å beskrive hvilke kriterier disse arbeider etter og hvordan de vurderer sitt eget arbeid som kunstneriske uttrykk. Jeg både tror og håper forskningsprosjektet kan bidra til økt forståelse både for utviklingshemming, men også for vår forståelse av kunst. Og at det å skape oppmerksomhet og diskusjon omkring denne typen spørsmålsstillinger også utvider muligheten for nytenkning som kan ligge i annerledeshet, og ikke bare se på konsekvenser av at utvikling hemmes.

Litteraturliste

- Guignon, Charles (2004) *On being authentic* London: Routledge
- Kuppers, Petra (2003) *Disability and contemporary performance : bodies on edge* New York: Routledge
- Saur, Ellen (2014) *INK2013 Pilotprosjekt for å øke tilgang til kunst og kultur for barn og unge med spesielle behov*. Trondheim: NTNU 2015 50 s.
- Saur, Ellen og Ulvund, Marit (2015) "How to make art more available with and for children and youths with special needs". Congress of Qualitative Inquiry; 2015-05-20 - 2015-05-23
- Saur, Ellen (2008) *Kulturarena med mulighet for dialog? Grotta - en fritidsklubb for mennesker med utviklingshemming*. «Målet er vel at vi skal ha det arti, trur æ» Doktorgradsavhandling, Pedagogisk institutt, NTNU
- Solomon, Andrew (2012) *Far from the Tree: Parents, Children, and the Search for Identity* Scribner
- Solvang, Per (2002) *Annerledes. Uten variasjon, ingen sivilisasjon*. Oslo: Aschehoug
- Solvang, Per (2006) <http://www.persolvang.no/PRINT/disability.html>
- Solvang, Per (2006) «Problematisering, utdefinering eller omfavnelser? Om normaliteten.» I: Eriksen, Thomas Hylland og Breivik, Jan Kåre (red.) *Normalitet*. Oslo: Universitetsforlaget
- Stortingsmelding nr. 10, 2011-2012, *Kultur, inkludering og deltaking*

5 <http://www.gladteater.dk/nyheder/2014/12/instruktør-rhea-leman-praemieres-for-historien-bag-muren/>
6 <http://www.kulturradet.no/fou/kvalitet/>

Kronikk

ALFRED VAAGSVOLD,
adjunkt og billed-
kunstner

Kunsten starter med barnetegningen. Det lille barnet utfører en flott motorisk øvelse når det greier å holde en blyant, treffe papiret og rable. Dette skjer sammen med en visuell opplevelse av at det blir synlige spor etter bevegelsene, og det blir en lydopplevelse av blyanten som kratser i papiret. Egne muligheter oppdages: «Jeg kan!» Verden erobres! Først kommer svingrabbelet som den enkleste øvelsen, så kommer rundrabbelet som er mye mer komplisert. En grunnleggende ny oppdagelse skjer når det motoriske kludderet plutselig blir et bilde. Rundrabbelet får prikker for øye, øye, nese, munn. Ut av hodet kommer armer og bein. Hodefotingen blir født! Så får hodefotingen navn. Den blir til dadda, mamma, pappa og pus. Fra nå av følger språket tegningen parallelt. Dette er likt overalt i de forskjellige kulturene der barn får tegne! Det er først senere at ulike kulturelle uttrykk preger bildene så de blir typiske for tid og sted. Det er en komplisert prosess som foregår når den som skaper noe, samordner erfaringene sine gjennom tegning, maling, modellering, fotografering og konstruksjon. Dette er en del av menneskets medfødte uttrykksbehov. Det er viktig at all tilrettelegging for menneskelig utfoldelse og vekst legger vekt på muligheten for skapende arbeid. For at det skal kunne kalles skapende arbeid, forutsettes at det settes av tid til egenutvikling, at det finnes materialer og tilgang til verktøy og at det er robuste arbeidsrom som tåler kreativ utprøving.

En skiller mellom nyskapende og gjenskapende arbeid. Gjenskapning bruker modeller for hvordan ting skal gjøres. Det gis en ferdig mal som skal være til inspirasjon eller til kopiering. Et produkt som settes i produksjon, kan gjenskapes til glede for mange, men når etterlikning overtar for den personlige skaperprosessen, kan egen kreativitet kveles.

Kreativiteten derimot, gir rom for egne ideer og får fram nye uttrykk innen rammen av det utøveren kan få til. Den tillater resultater som ikke nødvendigvis kommer inn under vedtatte regler for skjønnhet.

Kreativiteten derimot, gir rom for egne ideer og får fram nye uttrykk innen rammen av det utøveren kan få til. Den tillater resultater som ikke nødvendigvis kommer inn under vedtatte regler for skjønnhet. Det er en gammel diskusjon både innen pedagogikken og kunsten om arbeidet skal være prosessorientert eller orientert om et mest mulig akseptabelt, gjenkjennelig og såkalt brukbart produkt. Den kreative utviklingen forstyrres dersom den føres inn ferdige oppgaver som skyver vekk egne uttrykk. Dette gjelder ikke bare for barn. Alle som får slippe til med egne ferdigheter, egen formgivning og egen prosessorientert produksjon, kan få utviklet sider ved sin personlighet som sammen med andre, skaper verdifulle møtesteder for gjensidig forståelse. Ikke alt er kunst selv om dette begrepet ofte brukes om alt som lages for hånd. Det gamle begrepet forming oppfanger bedre hva som skjer når vi formgir og lager ting.

Den moderne kunsten er absolutt mest åpen for det nyskapende, det som uttrykker seg originalt og som oppleves som tidligere usett.

Med utgangspunkt i barnetegningen, er spranget over i voksen kunst mulig. I Vesten stopper ofte folk i ungdomsalder av en eller annen grunn å uttrykke seg gjennom tegning og maling. Mange med definerte utviklingshemninger, stopper ikke. Her finnes et felt der omgivelsene med rett begeistring kan si: «Du kan!» Kunstnere stopper heller ikke. De har den stillingen i samfunnet at de kan videreføre visuell nyskaping med spesiell viten om materialer, teknikker og har kunnskaper om form og idé og innhold. Kunstarbeidene settes gjerne i et formidlingssystem gjennom gallerier og andre visningssteder, og kunsten kommer i en økonomisk sammenheng der kunstomsetting blir en del av kunstnerens vilkår.

Kunstarbeidene settes gjerne i et formidlings-system gjennom gallerier og andre visningssteder, og kunsten kommer i en økonomisk sammenheng der kunstomsetting blir en del av kunstnerens vilkår. Kunsten i seg selv er ikke knyttet til økonomisk gevinst som nødvendig premisse. Kunsten er knyttet til personlig erfaring og utvikling. Den er sant uttrykk for liv, ofte i møte med interesserte betraktere. Dette er en viktig del av forståelse og dialog mellom mennesker. Det er kultur. Kunsten lar seg ikke fange i klare definisjoner. Likevel vil folk med kunstkompetanse kunne gi råd om dette: Hva er kunst?

Mange som arbeider i aktivitetstilgjøringer sammen med folk med ulike utviklingshemninger, vil oppleve at det er mennesker der som produserer bilder ut fra en egen indre drivkraft på samme måte som hos kunstnere. De bruker hele sitt liv på billedskapning. Men den som *har* en utviklingshemning blir ofte omtalt som en som *er* en utviklingshemmet. Det skjer en definering av skaperevnen ut fra funksjonsdyktighet på andre felt enn

det som gjelder selve billedskapningen. Muligheten for å kunne virkeliggjøre sitt liv bestemmes av hemninger, i motsetning til det å kunne se reelle muligheter positivt ved å *ha* en funksjonsvanske. Mulighet til kreativ skapning er noe alle trenger for å bli helt menneske. Innenfor kunst og forming er det mulig å oppleve: Jeg kan! Det gjelder altså ikke bare for barn, eller bare for definerte kunstnere. Funksjonshemmedes kunstneriske aktivitet blir ofte sett på som tidsfordriv og resultatet uinteressant i forhold til et kunstperspektiv. Da er det at kunstlaskere oppdager det store potensialet som ligger i den bortgjemte produksjonen av interessante bilder utført av outsiders, folk som har hemninger, folk som aldri har lært å tegne, bare holdt på siden barneårene og fått til flotte og merkelige resultater ofte ulikt det som andre lager, men alltid med stor personlighet i uttrykket. Rå kunst skapes direkte fra råvarer i menneskesinnet uten omsvøp og uten forskjønning. Det er blitt et eget begrep som omfatter den kunsten som ellers har fått lite plass i akademiene, galleriene og museene. Den franske kunstneren Dubuffet endret en hel kunstverdens oppfatning av god kunst da han i etterkrigstiden innførte begrepet Art Brut, Rå kunst. Nå kan det skje, og har skjedd, at helt ukjente billedkunstnere innen feltet Rå kunst, kan få sine arbeider vurdert

Landskap malt av Peter Opland.

og antatt på juryerte utstillinger. Audgunn Vilhelmsen og Herleik Kristiansen er eksempler på outsider kunstnere som på forskjellig måte er antatt i det etablerte kunstmiljøet. Disse kunstnerens offisielle anerkjennelse har blitt lagt merke til i deres egne miljøer som noe som løfter. Outsider blir insider.

Dette må ikke føre til at aktivitetstilgjøringer får press på seg til å fremskaffe billedkunstnere. Billedskapning er verdifull også når den ikke kommer inn under kunstbegrepet. Ansvarer ligger på å skaffe materialer, aktivitetsrom, lagerplass og tid til billedskapende prosesser. Kunnskap om kunst kan føre til at det blir oppdaget nye talent hos men-

nesker som er vant til å tenke at de ingen talent har. Det er et viktig opplysningsarbeid å vise Rå kunst på lik linje med akademisk kunst. Dette forutsetter at det er noen som må ta seg av det praktiske rundt kunstvisningene, som f.eks.: innramming, montering, promotering, alt som hører med til en profesjonell presentasjon.

Kunstutstillingene bestreber seg på å vise det ypperste av det som blir laget. Samfunnet må legge til rette for visningssteder

hvor folk møter folk med kunsten som kontaktfelt. Det er god kultur når dette skjer. Kunstneren er vant med å bli juryert, antatt eller refusert.

Den som vil ha sine arbeider vurdert som kunst, må tåle å bli refusert, det er normalt. Dessverre er det i den etablerte kunstverden lite bredde i representerte kunstnere. Det er derfor et behov for større variasjon, flere stemmer, nye bilder, større forståelse for billeduttrykk som ikke stemmer helt med rådende smak. Kunstuttrykk som faller utenfor den anerkjente kunsten, kan ha mye å bidra med i synet på menneskeverdet. Det er ikke bare det vakre og vellykkede som hører med i livet. Kunsten kan ofte forståes umiddelbart, på tvers av kultur og språk. Når den enkelte sin skaperkraft får plass, skjer mye uventet og flott. Kall det gjerne Rå kunst, da i betydningen opprinnelig.

Må en da være funksjonshemmet for å få dette til? Spørsmålet åpner for en forutsetning som kan være til stede for personlig kunst, at en utviklingshemmet lager bilder som en naturlig del av livet nettopp på grunn av egne forutsetninger, det er en del av kunstens vilkår. Kunsten skal være personlig. Det vil vekke interessere dette produktet som springer ut fra: «Jeg kan!» enten det er kunst eller ikke.

B

Economique

NORGE P.P. PORTO BETALT

Avsender:

Høgskolen i Sør-Trøndelag, NAKU,

Postboks 2320,

7004 Trondheim

NAKU får nye nettsider

NAKU arbeider i disse dager med å ferdigstille nye nettsider. Følg med!

NAKU

NASJONALT KOMPETANSEMLJØ
OM UTVIKLINGSHEMMING

Utvikling kommer ut
fire ganger i året og
kan bestilles gratis
på naku@hist.no

Bladet er for deg
som yter tjenester
til mennesker med
utviklingshemming.

Du skal finne interes-
sante reportasjer,
debatter, råd og tips
inne i bladet.

Utvikling gis ut av
Nasjonalt kompetan-
semiljø om utviklings-
hemming (NAKU)

Hva ønsker du å lese
mer om? Vi vil gjerne
høre fra deg på
naku@hist.no